

MICHAŁ SŁAWECKI¹

Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina w Warszawie

DZIAŁALNOŚĆ MULIERUM SCHOLA GREGORIANA *CLAMAVERUNT IUSTI* O CHARAKTERZE MIĘDZYNARODOWYM W LATACH 2007-2017

INTERNATIONAL ACTIVITY OF MULIERUM SCHOLA GREGORIANA "CLAMAVERUNT IUSTI" IN THE YEARS 2007-2017

Summary

Mulierum Schola Gregoriana *Clamaverunt Iusti* is a group with a 10-year history of promoting sacred music – the oldest monodic tradition of the Western Church. In addition to compositions from the Gregorian repertoire, the group chooses also prepolifonic works, including later compositions inspired by Gregorian chant. The proposed interpretation is based on the oldest available liturgical and music sources with a paleographic notation, in the spirit of semiological discoveries initiated by Dom Cardine. The concerts are an attempt at reviving and preserving the music accompanying the liturgy until the times of the Second Vatican Council.

Keywords: Mulierum Schola Gregoriana *Clamaverunt Iusti*, sacred music, Church culture, promotion of sacred music, Gregorian, Old Roman, Ambrosian, Mozarabic chant

Streszczenie

Mulierum Schola Gregoriana *Clamaverunt Iusti* to zespół z 10-letnim stażem promocji muzyki sakralnej – najstarszej monodycznej tradycji Kościoła Zachodniego. Oprócz kompozycji z repertuaru gregoriańskiego, zespół sięga po utwory prepolifoniczne, w tym późniejsze opracowania inspirowane śpiewem gregoriańskim. Interpretacja oparta jest na najstarszych dostępnych źródłach liturgiczno-muzycznych z notacją paleograficzną, w duchu odkryć semiologicznych, zapoczątkowanych przez Dom Cardine'a. Koncerty są próbą wskrzeszenia i zachowania muzyki towarzyszącej liturgii do czasów Soboru Watykańskiego II.

Słowa kluczowe: Mulierum Schola Gregoriana *Clamaverunt Iusti*, muzyka sakralna, kultura Kościoła, promocja muzyki sakralnej, śpiew gregoriański, starorzymski, ambrojański, mozarabski

---

¹ Dr hab. Michał Sławecki – absolwent Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina oraz stażysta Papieskiego Instytutu Muzyki Sakralnej w Rzymie, jest adiunktem w Zakładzie Muzyki na Wydziale Dyrygentury Chóralnej, Edukacji Muzycznej, Muzyki Kościelnej, Rytmiki i Tańca UMFC. Jest dyrygentem, organistą, kompozytorem i gregorianistą. Dyryguje Chórem UKSW oraz dwoma zespołami jednogłosowymi: Mulierum Schola Gregoriana *Clamaverunt Iusti*, Schola Gregoriana *Cardinalis Stephani Wyszyński*. E-mail: michal.slawecki@chopin.edu.pl.

WPROWADZENIE

Mulierum Schola Gregoriana *Clamaverunt Iusti* to żeński zespół wokalny powstały w marcu 2007 roku specjalizujący się w wykonawstwie średniowiecznej monodii liturgicznej Kościoła Zachodniego². Pod tym pojęciem mieści się zarówno śpiew gregoriański, o którym można mówić począwszy od VIII wieku, jak i inne dialekty: rzymski (zwany starorzymskim), ambrozjański, benewentański, wizygocki (hiszpański lub mozarabski), gallikański, akwilejski (Turco 2011, 15-17)³.

W zespole śpiewały początkowo studentki specjalności Muzykologia Teoretyczna i Stosowana Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego i specjalności Muzyka Kościelna Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina, ale nie wyłącznie. Na przestrzeni 10 lat w działalności artystycznej zespołu brały udział 22 kantorki⁴. Oprócz dyscyplin muzycznych i muzykologicznych reprezentują one takie specjalności, jak: kulturoznawstwo, polonistyka, psychologia czy teologia.

Głównymi polami, na których realizuje się działalność artystyczna zespołu, są liturgie (msze św., uroczyste celebacje liturgii godzin), koncerty monograficzne lub tematyczne, przeglądy i festiwale, a także konkursy muzyki sakralnej. Zespół bierze udział w mszach św. transmitowanych przez radio i telewizję. Ma w swym dorobku 3 płyty CD: *Martyrum Polonorum Laudes* (DUX), *Verbum Incarnatum. Tajemnica Słowa Wcielonego w śpiewie gregoriańskim i ambrozjańskim z improwizacjami saksofonowymi. Św. Janowi Pawłowi II w hołdzie* (Ars Sonora), *Michał Sławecki – Misterium Christi* na chór gregoriański i organy (Ars Sonora). Współpracuje z wybitymi instrumentalistami – Paweł Gusnar (saksofon sopranowy) i Krzysztof Urbaniak (organy). Od 2009 roku działalność Zespołu wspiera Stowarzyszenie *Clamaverunt Iusti*, które włącza się w popularyzację i promocję wartościowej muzyki sakralnej⁵.

W 2011 roku na 59. Concorso Internazionale „Polifonico Guido d'Arezzo” w Arezzo, zespół zdobył dwa pierwsze miejsca w kategoriach: *Canto monodico cristiano – concorso* oraz *Canto monodico cristiano – rassegna a premii*. To najważniejsza nagroda w zakresie wykonawstwa śpiewu gregoriańskiego. Konkurs w Arezzo (jako jedyny na świecie) posiada osobną kategorię i specjalistyczne jury w całości dedykowane monodii zachodnioeuropejskiej.

² Szczegółowe informacje znajdują się na stronie internetowej zespołu: www.clamaveruntiusti.org.

³ Do dzisiaj przetrwał w liturgii śpiew ambrozjański – w diecezji mediolańskiej oraz wizygocki – wykonywany w kaplicy Bożego Ciała w Katedrze w Toledo.

⁴ Szczegółowy wykaz osób: Anna Fijałkowska (2007-2009), Anna Krawczuk (2007-2009), Emilia Dudkiewicz (2007-), Anna Pieczyńska (2007-2008), Iga Zatorska (2007-2012), Magdalena Józwińska (2008-2012), Izabela Piotrowska (2007-2017), Ewelina Podrażka (2007-), Teresa Gręziak (2007-2010, 2011-2012), Łucja Sala-Izdebska (2007-2011, 2013-2014, 2018-), Barbara Sobstyl-Szczerbaczewicz (2007-2008), Diana Sobolewska (2008-), Anna Mitura (2009-2016), Aleksandra Granica (od 2009-2010, 2016-), Anna Krzysztofik (2009-), s. Dolores Nowak PDDM (2009-2010), s. Gregoria Dworakowska OSB (2011-), Małgorzata Sołtyk (2011-2016), Barbara Strzałkowska (2011-2013), Maria Muszyńska (2012-), Katarzyna Bałdyga (2015-), Dominika Grabiec (2016-2017), s. Karen Trafankowska CSFN (2017-).

⁵ Od 2013 Stowarzyszenie organizuje cyklicznie m.in. Studium Śpiewu Gregoriańskiego w klasztorze franciszkanów konwentualnych w Niepokalanowie.

Rok 2015 przyniósł kolejną znaczącą nagrodę: na Malta International Choir Festival zespół zdobył nagrodę *Category winner* oraz *Honorary Diploma of Excellence* w kategorii „Sacred Music 3 – Monodic Chant”. Rok później został laureatem nagrody Akademii Fonograficznej – Fryderyk, w kategorii muzyka dawna za płytę *Verbum Incarnatum*⁶.

1. PRZEDMIOT PRACY ARTYSTYCZNEJ

Śpiew gregoriański powstał w VIII wieku w wyniku połączenia dwóch wcześniejszych tradycji monodycznych – rzymskiej i frankońskiej. Czas, w którym się pojawił, jest ciekawy pod względem historycznym, w szerokim kontekście społeczno-politycznym. Decyzje Karola Wielkiego podjęte centralnie spowodowały, że za sprawą liturgii, którą posługiwano się na dworze papieskim⁷, w Europie rozpoczęła się nowa era kulturalna (Riché 1997, 68-71). Wszystko za sprawą „katakliizmu” karolińskiego. Liturgia, która została „zadana” odgórnie, oprócz tego, że ujedynoliciła kształt celebracji, dała początek nowym kompozycjom muzycznym (które zachowywały rzymskie teksty, strukturę i umiejscowienie melizm, ale sposób ich ornamentacji pozostawał typowy dla kraju Franków), ułatwiła centralizację władzy. Trudno bowiem było zarządzać ówczesną silnie rozczłonkowaną Europą posługującą się różnymi językami i silnie przywiązaną do lokalnych tradycji (Riché 1997, 74-76).

Nowy śpiew, nazwany później gregoriańskim, rozprzestrzenił się na całym Starym Kontynencie za sprawą rewolucyjnego systemu zapisu melodii (notacja paleograficzna), który istotnie wspomagał mnemotechnikę. Repertuar, który do tej pory przekazywany był drogą ustną, w X w. dostał „skrzydeł”, wraz z księgami liturgiczno-muzycznymi swobodnie rozprzestrzenił się, wypierając wszystko, co napotkał na swojej drodze (Turco 2017, 11-15). Sytuacja uległa diametralnemu odwróceniu po Soborze Watykańskim II, który pozwolił na stosowanie w liturgii języków narodowych. W konsekwencji doprowadziło to do prawie całkowitego zaprzestania wykonywania jakichkolwiek repertuarów z językiem łacińskim.

Działalność Mulierum Schola Gregoriana (MSG) *Clamaverunt Iusti* nawiązuje do kultury muzycznej czasów renesansu karolińskiego, kiedy wspomniany rodzaj sztuki muzycznej był powszechnie znany i wykonywany praktycznie do połowy XX w.⁸. Wpisuje się ona zarówno w prawodawstwo kościelne dotyczące rodzaju i miejsca muzyki w liturgii, jak i nurt badań nad polską muzyką średniowieczną.

⁶ Wg koncepcji programu Emilii Dudkiewicz, z udziałem Pawła Gusnara – saksofon.

⁷ Papież Stefan II zwrócił się do najpotężniejszego władcy ówczesnej Europy z prośbą o azyl. Papież przybył do opactwa w Saint-Denis wraz z całym swoim dworem i kurią, przywożąc wszystkie paramenty i księgi potrzebne do sprawowania liturgii.

⁸ Na przestrzeni wieków naturalnie przechodził przez różne fazy i był modyfikowany. W II poł. XIX w. podjęto prace, których celem było przywrócenie oryginalnego kształtu *authenticum fontium gregorianorum*, skupione wokół opactwa św. Piotra w Solesmes, następnie wydano oficjalne księgi muzyczno-liturgiczne, zwane edycją watykańską, która począwszy od 1904 roku zastąpiła *editio medicea* (Claire 2000, 11-15).

Podstawowym miejscem, dla którego została stworzona monodia, jest kościół, a najwłaściwszym czasem wykonywania – jego liturgia. Niestety, do wnętrza świątyn docierają wciąż zmieniające się gusta współczesnego świata, lansowane przy pomocy środków masowego przekazu, co gorsze – zadomowiły się tam na dobre. Kultura masowa, popularna, mechaniczna i bezrefleksyjna nie wymaga zaangażowania ani przygotowania. Kościół jednak powinien brać pod uwagę swoją edukacyjną misję również i na tym polu, ponieważ liturgia jest niejednokrotnie jedyną przestrzenią, w której uczestnik spotyka się z muzyką wykonywaną na żywo. Śpiew gregoriański, nierozzerwalnie związany z językiem łacińskim, wciąż pozostaje własnym językiem liturgii, lecz obecnie ten istotny element tożsamości, stanowiący o odrębności kulturowej, jest traktowany z coraz większą rezerwą. Aby móc go zrozumieć, trzeba być choć trochę zaznajomionym z kulturą łacińską. „Dzisiaj ta świadomość i praktyka języka łacińskiego – podstawowy warunek do tego, aby wykonywać i prawidłowo interpretować śpiew gregoriański – są nam zupełnie obce, nie są częścią naszej kultury” (Turco 2004, 4). W innym miejscu ks. Alberto Turco mówi o melodii gregoriańskiej „będącej owocem sztuki kompozytorskiej wytworzonej przez sylaby i słowa tekstu łacińskiego i dojrzewającej w mistyce codziennej praktyki wykonawczej – przemawia ona językiem szeroko wykraczającym poza cel swego powstania i siłę ekspresji, bo została nakreślona przez odwieczne Słowo, które potrafi komunikować się z każdym człowiekiem, przygotowanym kulturalnie i duchowo” (Turco 2004, 3).

Postawa duszpasterzy, którzy, chcąc przypodobać się uczestnikom liturgii, często nie zważają na to, że Kościół przez wieki był mecenasem sztuki, ma swoje źródło w dwóch zjawiskach. Diagnozuje je kard. Joseph Ratzinger, a opisuje Emilia Dudkiewicz. Są to: „hybrydyczny estetyzm – postawa buntu wobec bylejakości kultury masowej, który patrzy na sztukę jako na twór mający swój własny cel, mogący być mierzony wyłącznie własnymi kryteriami; odrzuca przez to niezbędną w liturgii postawę służebną; duszpasterski pragmatyzm – nastawiony na sukces, postulujący szeroko pojętą standaryzację, a zatem równocześnie tożsamego z podstawowymi wyznacznikami kultury masowej” (Ratzinger i Seewald 2005, 151; Dudkiewicz 2012, 49).

Jak widać, w czasach współczesnego permissywizmu i źle pojmowanej wolności, muzyka sakralna potrzebuje przemyślanego mecenatu i promocji, aby nie zaginęła. Potrzebuje inicjatyw i działań, których przedmiotem będzie nie tyle chęć pokazania swoich umiejętności, co misja kulturotwórcza – wskazująca wysokie wartości przestrzeni liturgicznej.

2. WZORCE INTERPRETACYJNE

Interpretacja śpiewu gregoriańskiego i innych dialektów monodii liturgicznej proponowana przez zespół, wpisuje się w optykę semiologiczną, której podwaliny położył solesmeńczyk – Dom Eugène Cardine (1905-1988). W latach 50. ubiegłego wieku jako profesor (1952-1974) Papieskiego Instytutu Muzyki Kościelnej

w Rzymie (PIMS) dał początek nowej gałęzi nauki, wyrastającej z paleografii muzycznej i estetyki – semiologii gregoriańskiej (Cardine 1979). Zajmuje się ona studium zapisów paleograficznych najstarszych rękopisów muzyczno-liturgicznych w kontekście różnorodności form graficznych występujących w nich neum oraz ich funkcji rytmicznej. Do najważniejszych zdobyczy interpretacji, oprócz oczywistego zróżnicowania rytmu w obrębie tej samej neumy, należy zaliczyć: elastyczność czasu sylabicznego, reperkusję dźwięków oraz prawo artykulacji neumatycznej, będące naturalną konsekwencją grupowania neumatycznego (Cardine 1989, 5-37).

Po przejściu na emeryturę w PIMS (1975 r.) Cardine powrócił do macierzystego opactwa, ale w latach 1975-1984 wciąż był nauczycielem w założonej w Rzymie szkole semiologii gregoriańskiej (Una nuova sezione dell'Istituto 1975, 38-40). W 1975 roku, aby nowo powstała nauka mogła się swobodnie rozwijać, jego uczniowie i przyjaciele założyli w Cremonie Międzynarodowe Stowarzyszenie Studiów Śpiewu Gregoriańskiego – AISCGre (Albarosa 1980, 17-18). Stowarzyszenie skupia specjalistów z całego świata. Do najważniejszych postaci należą: prof. dr Nino Albarosa z Cremony (dr h.c. muzyki sakralnej PIMS, wieloletni sekretarz i prezes sekcji włoskiej), prof. dr Johannes Berchmans Göschl z Kilonii (prezes w latach 1999-2015), ks. prof. dr Alberto Turco z Werony, Alexander M. Schweitzer (prezes od 2015 roku), a w przeszłości również ks. prof. dr Luigi Agustoni z Orseliny (prezes w latach 1979-1999) oraz kopiści neum sanktgalleńskich i loreńskich w *Graduale Triplex*⁹: o. Rupert Fischer z Metten, s. Marie-Claire Billecocq z Vennier.

Interpretacja MSG *Clamaverunt Iusti* bazuje na kryteriach semiologicznych i – co podkreślali wielokrotnie Albarosa i Göschl – w niczym nie ustępuje najlepszym zespołom, jak *Mediae Aetatis Sodalitium* – dyr. N. Albarosa (Cremona), *Schola Gregoriana Monacensis* – dyr. J.B. Göschl (Kilonia), *In dulci jubilo* i *Nova Schola Gregoriana* – dyr. A. Turco (Werona) oraz *Consortium Vocale Oslo* – dyr. A.M. Schweitzer (Oslo). Działalność zespołu wpisująca się w postulaty AISCGre, którego jest członkiem, została dostrzeżona i wielokrotnie doceniona na arenie międzynarodowej. Zespół, dzięki kontaktom swojego dyrygenta, od lat pozostaje w ścisłej współpracy z największymi specjalistami w zakresie teorii i interpretacji monodycznej muzyki liturgicznej¹⁰. Z całą pewnością zdobyte nagrody oraz powtarzające się trzykrotnie zaproszenie do udziału w International Festival van het Gregoriaans Watou w Belgii potwierdzają bardzo wysoki poziom artystyczny zespołu.

⁹ To księga muzyczno-liturgiczna zawierająca potrójną notację: na czterolinii – notację kwadratową zwaną watykańską, nad czterolinia (w kolorze czarnym) – notację loreńską z ms. 239 Bibl. Municip. z Laon oraz pod czterolinia (w kolorze czerwonym) – notację sanktgalleńską (*Graduale Triplex* 1979).

¹⁰ Oprócz wyżej wymienionych są to: dr Bruna Caruso (Bologna), prof. dr Juan Carlos Asensio (Madryt), prof. Thomas Forrest Kelly (Cambridge).

3. DZIAŁALNOŚĆ PROMUJĄCA MUZYKĘ SAKRALNĄ

Programy muzyczno-liturgiczne, przypominające bardziej medytację i rozważania niż koncert, tworzone są przez MSG *Clamaverunt Iusti* w zależności od potrzeb oraz sytuacji liturgicznych. Ponieważ składa się na nie repertuar zachodniej monodii liturgicznej, a więc śpiew romano-frankoński zwany gregoriańskim (GREG), gallikański (GAL), starorzymski (ROM), ambrozjański (MIL), hiszpański (HISP), benewentański (BEN) oraz monodia w stylu gregoriańskim, głównie o polskiej proveniencji, można stworzyć program adekwatny do każdej sytuacji oraz umiejscowiony w konkretnej rzeczywistości roku liturgicznego. Zespół ma w stałym repertuarze kilka rozbudowanych programów stanowiących odrębne całości. Większość z nich została wykonana na festiwalach muzyki sakralnej o zasięgu międzynarodowym.

Pierwszym wydarzeniem, które odbyło się w niecałe dwa miesiące od chwili powstania zespołu, był udział w XVII Międzynarodowym Festiwalu Muzyki Sakralnej „Gaude Mater” w Częstochowie (3.05.2007). Podczas koncertu w Kościele św. Jakuba zaprezentował program *Misterium Christi* akcentujący najważniejsze wydarzenia z życia Jezusa, od zapowiedzi prorockich, poprzez narodzenie i działalność publiczną, do męki, śmierci i zmartwychwstania¹¹. *Misterium Christi* wybrzmiało również w kościele ks.ks. jezuitów w Bratysławie (19.10.2007) na I Międzynarodowym Festiwalu Śpiewu Gregoriańskiego, w którym zespół wystąpił obok Ensemble San Felice z Florencji (dyr. F. Bardazzi) oraz Grazer Choralsschola (dyr. F.K. Praßl). Był to pierwszy poważny występ, poddany międzynarodowej krytyce. Co znamienne, słuchacze od razu zauważyli silny związek ze stylem propagowanym przez uczniów Dom Cardine’a.

Program *Misterium Christi*, uzupełniony o komentarze zaczerpnięte z ojców Kościoła oraz Biblii, prezentowany był później wielokrotnie również pod nazwą *Misterium salutis*. Prezentacja taka miała miejsce m.in. w kościele pw. Świętego Ducha w Wilnie (25.04.2009) w ramach Wigierskich Spotkań Chorałowych „Gregorianum”, organizowanych od 2008 roku przez wigierski Dom Pracy Twórczej.

Misterium Christi wybrzmiało na XIX Międzynarodowym Festiwalu Muzyki Sakralnej (5.06.2009) w zaprzyjaźnionym warszawskim kościele ss. benedyktynek sakramentek, gdzie w Wielkim Poście 2009 roku zespół współorganizował Benedyktyńskie Rekolekcje Gregoriańskie. Program po raz ostatni w Warszawie można było usłyszeć w kościele akademickim św. Anny (21.06.2009), dzięki inicjatywie Festiwalu Światowego Stowarzyszenia Kultury Chrześcijańskiej im. Jana Pawła II w Krynicy.

W 2009 roku zespół został zaproszony do Laon – miasta, z którego biblioteki miejskiej pochodzi słynny rękopis *Graduale*, ms. 239 (*Le codex 239 1957*). W tamtejszej katedrze Notre-Dame wykonano program *Misterium Christi* oraz

---

¹¹ Ten program stanowił dla piszącego te słowa kanwę do opracowania w 2012 roku utworu o tym samym tytule na chór gregoriański i organy.

blok utworów maryjnych w interpretacji zapisów adiastratycznych cytowanego źródła. Podczas wizyty w Bibliothèque Municipal śpiewacy mieli możliwość obcowania z zabytkiem na żywo. Oprócz Laon, miejscem prezentacji programu była kaplica zamkowa pobliskiej posiadłości Fourdain (25.09.2009).

Rok 2009 poświęcony był św. Pawłowi. Rozważania wokół jego postaci zaowocowały kompozycją programu *Mihi vivere Christus est*, prezentowanego w różnych miejscach Polski, ale również w Kownie (21.02.2009), w ramach Wigierskich Spotkań Chorałowych „Gregorianum”. W kwietniu tegoż roku zespół wziął również udział we mszy św. w bieleńskim kościele pw. Niepokalanego Poczęcia NMP z okazji Międzynarodowego Sympozjum „Sanctissima Trinitas et musica: plana, figurata atque instrumentalis”, prezentując fragmenty gregoriańskiej mszy z uroczystości Trójcy Przenajświętszej. Przedstawiciele środowiska muzykologicznego, których zgromadziła konferencja, wyrażali się bardzo przychylnie o wykonanym repertuarze.

Dzięki rekomendacji prof. Nino Albarosy, zespół otrzymał od ówczesnego opata tynieckiego – o. dra Bernarda Sawickiego OSB – zaproszenie do wzięcia udziału w II Festiwalu Muzyki z Klasztorów Benedyktynskich Europy. W Sali Petrus umiejscowionej w „Wielkiej Ruinie” odbył się koncert *Bonum est confidere in Domino*, stanowiący przekrój dotychczasowego repertuaru, zawierający obok GREG utwory z MIL (Ps. *Haec dies*, *Alleluia Pascha nostrum*, *Gloria more ambrosiano*) oraz HISP (Co. *Gustate et videte*).

Rok 2010 schola rozpoczęła wyjazdem do Brukseli, gdzie w starożytnym opactwie La Cambre, wykonała program *Misterium Christi* oraz wybór utworów maryjnych. Dalsza część roku upłynęła pod znakiem Wigierskich Spotkań Chorałowych „Gregorianum”. 24.04 zespół zaśpiewał w kościele św. Franciszka Ksawerego w Kownie, prezentując proprium IV niedzieli wielkanocnej oraz *Officium pro defunctis*. 25.09 gościł w Alitucie (Litwa), gdzie w kościele garnizonowym towarzyszył mszy św. oraz prezentował wybór utworów maryjnych *Ave Maria*. W dniach 22-24.10 schola pełniła funkcję zespołu laboratoryjnego, na którym pracował ks. prof. Alberto Turco, wykładowca PIMS. Na zakończenie ks. Turco przewodniczył mszy św. w wigierskim kościele pw. Niepokalanego Poczęcia NMP, a MSG prowadziła śpiew. W dniach 19-21.11 odbyła się na Wigrach największa z dotychczas organizowanych sesji, na którą składał się kurs dyrygentury gregoriańskiej prowadzony przez prof. Nino Albarosę – jednego z ostatnich uczniów Dom Cardine’a (Sławecki 2013, 83-84), w którym wzięli udział trzej uczestnicy: z Polski, Włoch i Litwy – Michał Sławecki, Alessandro De Lillo i Milda Paulikaite. Również wtedy schola była zespołem laboratoryjnym. Spotkanie zwińczyła Międzynarodowa Konferencja Śpiewu Gregoriańskiego, uroczysta msza św. oraz koncert, podczas którego wystąpili uczestnicy kursu dyrygentury. Była to chwila historyczna, gdyż prof. Albarosa dyrygował publicznie MSG *Clamauerunt Iusti*.

W 2011 roku polska sekcja AISCGre zorganizowała w Poznaniu IX Międzynarodowy Kongres Śpiewu Gregoriańskiego AISCGre. Ówczesny prezes – prof. J.B. Göschl – zaprosił zespół do uczestnictwa oraz wykonania śpiewów podczas

mszy św. sprawowanej 1.06, w dniu wspomnienia św. Justyna (*Libellus* 2011, 62-71). Zespół wziął również udział w publicznym przesłuchaniu i komentarzu anonimowo przesyłanych nagrań. Wykonanie zaproponowanych przez organizatorów utworów – Grad. *Christus factus*, In. *Resurrexi* i Of. *Ave Maria*¹², spotkało się z bardzo życzliwym przyjęciem międzynarodowego grona ekspertów.

W dniach 13-14.09.2011, po pomyślnym przejściu kwalifikacji, zespół wziął udział w Międzynarodowym Konkursie Guido d'Arezzo we Włoszech, w dwóch kategoriach: śpiew monodyczny – konkurs i przegląd zespołów. Wystąpił trzykrotnie w kościele św. Ignacego, prezentując program złożony z różnorodnych utworów, m.in. Grad. *Christus factus*, tropowane *Kyrie Cunctipotens*, Of. *Ave Maria*, Tr. *Commovisti* czy Of. *Iubilate Deo... universa terra*. W obydwu konkursach uzyskał najwyższą liczbę punktów, tym samym dołączył do grona zwycięzców prestiżowego konkursu, jednego z kategorią śpiewu monodycznego. Przystankiem w drodze powrotnej był Rzym – Kościół PIMS (15.09), gdzie zespół wykonał program złożony z utworów konkursowych.

W 2012 roku MSG gościła w Belgii, gdzie po raz pierwszy udała się na zaproszenie Bernarda Deheghera, organizatora XI Międzynarodowego Festiwalu Śpiewu Gregoriańskiego. Wystąpiła w kościele św. Bavo w Watou (17.05), wykonując powierzone przez prof. Franza Karla Praßla – dyrektora artystycznego – części mszy św. oraz program audycji (19.05). Wśród utworów znalazły się m.in. Grad. *Clamaverunt Iusti*, In. *Dum clamarem*, Of. *Sperent in te*.

Zespół zaproszono również do udziału w I Międzynarodowym Sympozjum Muzyki Kościelnej organizowanym przez Zakład Muzyki Kościelnej Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina (25-26.05.2012). W kościele oo. redemptorystów św. Benona, MSG wraz z Michałem Dąbrowskim – organy, zaprezentowała koncert *Misterium śpiewu gregoriańskiego i improwizacji organowej*.

31.05.2012 zespół wystąpił w warszawskim kościele oo. kapucynów w ramach XII Międzynarodowego Festiwalu Muzyki Sakralnej z programem autorstwa ks. prof. A. Turco *Ecce quomodo moritur iustus*. Zawiera on utwory GREG i MIL, które łączą fragmenty Pasji wg św. Jana. Podzielony jest na części: I – *Agonia i Getsemani*, II – *Skazanie na śmierć*, III – *Droga krzyżowa*, IV – *Śmierć*. Zamyka go epilog – *S. Stabat Mater dolorosa*.

Wspomniany program został powtórzony rok później w bazylice katedralnej Wniebowzięcia NMP w Płocku (15.03.2013) podczas XIX Festiwalu Muzyki Jednogłosowej organizowanego przez Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki. W 2013 roku MSG wzięła również udział w uroczystej liturgii łańskich nieszpórów VII Niedzieli Wielkanocnej w warszawskiej bazylice św. Krzyża (10.05), towarzyszącej II Międzynarodowemu Sympozjum Muzyki Kościelnej UMFC. Razem z nią wystąpiła Schola Gregoriana Universitatis Musicali Friderici Chopin.

---

¹² W tekście użyto następujących skrótów odnoszących się do form liturgiczno-muzycznych: In. – *introitus*, Grad. – *responsorium-graduale*, Tr. – *tractus*, Of. – *offertorium*, Co. – *communio*, Resp. – *responsorium*, Ps. – *psalmellus*, Transit. – *transitorium*, V. – *verset*, S. – *sequentia*, H. – *hymnus*.

Działalność międzynarodowa w roku 2014 rozpoczęła się od udziału w V Międzynarodowym Festiwalu Muzyki Organowej i Kameralnej w kościele św. Szczepana w Rożyńsku Wielkim, gdzie wykonano przekrój repertuaru GREG, zatytułowany *Narrabo omnia mirabilia tua*. 10.10 zespół został zaproszony do Włoch, gdzie w Oratorium św. Cecylii przynależącym do Klasztoru św. Jakuba Większego w Bolonii wykonał koncert *Clamaverunt Iusti... et exaudivit eos* dedykowany prof. Nino Albarosie, który przy tej okazji został włączony w poczet członków honorowych Stowarzyszenia Clamaverunt Iusti. Wśród gości koncertu byli członkowie kierowanego przez Albarosę Coro Gregoriano *Mediae Aetatis Sodalitium*. Koncert był jednym z wydarzeń S. Giacomo Festival. Następnie (11.10) zespół gościł we Florencji na festiwalu XII Incontri Internazionali di Firenze *In Canto Gregoriano 2014*. W bazylice św. Krzyża ponownie wykonał program *Clamaverunt Iusti... et exaudivit eos* – złożony z utworów tradycji gregoriańskiej i ambrozjańskiej, m.in. In. *Dum clamarem*, Grad. *Christus factus est*, Of. *Iubilate Deo*, Of. *Ave Maria*, Resp. *Gaude Maria Virgo*. Na koncercie obecny był prof. J.B. Göschl wraz z małżonką. 12.10 zespół towarzyszył śpiewem mszy św. w bazylice Zwiastowania NMP.

W roku 2015 schola powtórnie gościła w Płocku na XXI Festiwalu Muzyki Jednogłosowej (20.03), gdzie wykonała program *Redemptor* wg koncepcji jednej z kanterek – Emilii Dudkiewicz, nawiązujący do zbawczych wydarzeń Wielkiego Tygodnia, szczególnie zaś do tajemnic rozważanych w Niedzielę Palmową. Składał się z części: I – *Filius Dei*, II – *Salvator mundi*, III – *Aeternus Rex Altissimus*, IV – *Mater Redemptoris*. Zespół powrócił do Włoch z koncertami dobroczynnymi, których celem była zbiórka pieniędzy dla ofiar trzęsienia ziemi w Finale Emilia w 2012 roku. W kościele św. Bartłomieja Apostoła w Pavullo nel Frignano wykonał program *Redemptor* (28.03), a w Niedzielę Palmową (29.03) śpiewał na mszy św. Tego dnia program *Redemptor* został powtórzony w posalezjańskim kościele seminaryjnym w Finale Emilia. W koncertach wziął udział znakomity polski saksofonista – dr hab. Paweł Gusnar (obecnie prorektor UMFC i prof. tej uczelni), wykonując improwizacje oparte na tematach gregoriańskich oraz partię drugiego chóru w utworach z techniką *alternatim*.

Rok 2015 to również udział w XII Międzynarodowym Festiwalu Gregoriańskim w belgijskim Watou. Zespół wystąpił tam 5 razy, trzykrotnie na liturgiach mszy św. sprawowanych w kościele św. Bavo w Watou (15, 16, 17.05), podczas audycji (17.05) oraz na koncercie *Gregorian Chant and developments in the Gregorian repertoire* w kościele św. Mardusa w Werviku (14.05). Zespół został poproszony o wykonanie takich utworów jak: In. *Intret oratio mea*, tropowane Gloria II *ad libitum*, Grad. *Prope est Dominus*, Of. *Benedictus es... doce me*, Resp. *Gaudebunt labia mea*.

Podczas IV Międzynarodowego Sympozjum Muzyki Kościelnej UMFC „Thesaurus Musicae Sacrae” zespół wykonał w kościele Stygmatów św. Franciszka z Asyżu w Warszawie koncert *Intret oratio mea* (23.05), złożony z utworów prezentowanych w Watou. Koncert dedykowany był obecnemu wśród słuchaczy prof. Nino Albarosie.

Następnie, 15.06, zespół wystąpił w Filharmonii Narodowej na Jubileuszowym Maltańskim Koncercie Charytatywnym, zorganizowanym z okazji 25-lecia nawiązania stosunków dyplomatycznych pomiędzy Suwerennym Zakonem Maltańskim a Rzeczpospolitą Polską. Wśród gości było wielu znamienitych przedstawicieli świata religii, kultury i polityki.

Jednym z ostatnich wydarzeń roku 2015 był udział zespołu w Malta International Chori Festival. Zespół rywalizował w kategorii muzyka sakralna – śpiew monodyczny. Przesłuchania odbywały się w kościele św. Publiusa we Florianie (31.10), a występ był okazją do zaprezentowania polskiej monodii na arenie międzynarodowej oraz ukazania szerokiego gronu słuchaczy utworów ze źródeł pochodzących z Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie oraz z Archiwum Jasnej Góry. Po raz pierwszy poza granicami Polski zabrzmiało jasnogórskie Of. *Felix namque es*. W uroczystość Wszystkich Świętych zespół zaśpiewał na mszy św. i koncercie w kościele księży salezjanów pw. św. Patryka w Sliemie. Jako jeden z czterech zespołów – zwycięzców poszczególnych kategorii, MSG wzięła również udział w walce o Grand Prix Festiwalu.

W 2016 roku zespół został zaproszony do udziału w XXVI Międzynarodowym Festiwalu Muzyki Sakralnej „Gaude Mater”. W kościele św. Jakuba w Częstochowie (5.05) wykonał koncert *Verbum Incarnatum. Tajemnica Słowa Wcielonego...* z udziałem Pawła Gusnara – saksofon sopranowy¹³. Program składa się z części: I – *Prolog*, II – *Verbum Incarnatum*, III – *Verbum revelatum*, IV – *Verbum gloriatur et praedicatur*, V – *Mater Verbi*, VI – *Conclusio*. Utwory ułożone w bloki tematyczne poprzedzielane są improwizacjami saksofonowymi i autorskimi komentarzami w formie krótkich modlitw. Drugi z festiwalowych koncertów, upamiętniający 1050. rocznicę Chrztu Polski odbył się w Bydgoszczy, w kościele Świętej Trójcy (8.05). Zaprezentowany program nosił tytuł *Ad fontium fides Christianorum* i nawiązywał do początków chrześcijaństwa w Polsce, składały się na niego utwory ROM, MIL, GREG oraz monodia w stylu gregoriańskim. Bloki tematyczne wyznaczały formę prezentacji, podzielonej następująco: I – *Misterium Odkupienia*, II – *W sercu Kościoła*, III – *Włączeni przez chrzest*, IV – *W chwale świętych*.

Uroczystość Bożego Ciała, obchodzoną w Belgii 28.05.2016, zespół przeżywał w Liège, w miejscu, w którym, dzięki św. Juliannie powstał i rozwijał się kult Najświętszego Ciała i Krwi Pańskiej. W kościele pod tym samym wezwaniem podczas mszy św. w nadzwyczajnej formie rytu rzymskiego zespół wykonywał *proprium* i *ordinarium missae*. 4.06 w kościele Świętego Ducha w Warszawie, na XVI Międzynarodowym Festiwalu Muzyki Sakralnej powtórnie zabrzmiał program *Verbum Incarnatum...* z udziałem Pawła Gusnara.

W roku 2017 MSG obchodziła jubileusz 10-lecia. Z tej okazji zorganizowano liczne koncerty w Lublinie, Paradyżu, Warszawie, Białymstoku, Częstochowie

---

¹³Program wg koncepcji Emilii Dudkiewicz, nagrany na płytę CD o tym samym tytule, w 2016 roku otrzymał Nagrodę Akademii Fonograficznej „Fryderyk” w kategorii „Album Roku – Muzyka Dawna”. Płyta ukazała się nakładem wydawnictwa Ars Sonora (ARSO-CD-59).

(Jasna Góra) oraz Tyńcu. Zespół przygotował z tej okazji program zatytułowany *Prepolifonia europejska*, na który składały się utwory wszystkich zachodnich tradycji jednogłosowych oraz monodia akwitańska XII i XIII wieku, a także muzyka zdecydowanie późniejsza, ale wywodząca się z kręgu polskiego klasztoru ss. benedyktynek w Sandomierzu. Były to m.in. In. *Omnis terra* (ROM), *Gloria more gallicano* (GAL), Resp. *Ecce ego viam* (HISP), Tr. *Sicut cervus* (BEN), Transit. *Te laudamus Domine* (MIL), In. *Suscepimus cum tropus, O nova rex* (GREG/Akwitania), Of. *Ave Maria* (GREG), *Kyrie Cunctipotens* (GREG/Tutilo z St. Gallen), *Nova cantica Annus novus* (Paris, ms. lat. 1139), a także S. *Stabat Mater* i H. *Ave Maris stella* (Poland, ms. PL-SA L1643).

Duża część programu *Prepolifonia europejska* została zaprezentowana w kościele pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Busku-Zdroju (3.07), podczas koncertu „Muzyczne medytacje” w ramach XXIII Międzynarodowego Festiwalu Muzycznego im. Krystyny Jamroz. W całości program zabrzmiał w Opactwie św. Maurycego w Clervaux w Luxemburgu (8.10) jako integralna część cyklu *Les Dimanches du Chant Grégorien à l'Abbaye St. Maurice de Clervaux* organizowanego przez Centrum Kulturalne Cube 521 z Marnach. Zespół zagościł w Clervaux dzięki rekomendacji prof. Nino Albarosy z 2014 roku.

ZAKOŃCZENIE

Opisana działalność artystyczna stanowi jedynie wycinek ogólnej aktywności liturgicznej i koncertowej zespołu, którego występy odbywały się w wielu znanych miejscach kultu religijnego i stanowiących punkty odniesienia kulturalnego na mapie Polski. W ten sposób promuje najstarszą muzykę sakralną Kościoła Zachodniego w kraju i za granicą. Zespół wypełnia też misję powierzoną przez Kościół – troszczy się o zachowanie jego własnej tradycji. Dla dzisiejszego świata pogrążonego w chaosie staje się łącznikiem pomiędzy tym, co widzialne i niewidzialne, co przemijające i wieczne (Bramorski 2012, 425). Każde wykonanie muzyki sakralnej jest dla członków MSG świętem, ponieważ, jak zauważa Benedykt VI, muzyka jest „jak brama otwarta na nieskończoność, na piękno i prawdę, które wznoszą się ponad codzienność” (Ratzinger 2011, 46).

FESTIWALE I KONCERTY O ZASIĘGU MIĘDZYNARODOWYM

- Chant grégorien – *Codex 239*, Laon (Francja), 2009;
- *Chant gregoriens du IXe siècle*, Bruksela (Belgia), 2010;
- Concorso Polifonico Internazionale *Guido d'Arezzo*, Arezzo (Włochy), 2011;
- Festival International van het Gregoriaans Watou (Belgia), 2012, 2015;
- Festival Internazionale S. *Giacomo*, Bologna (Włochy), 2014;
- Festiwal Muzyki Jednogłosowej w Płocku, 2013, 2015;
- Festiwal Muzyki z Benedyktyńskich Klasztorów Europy w Krakowie, 2009;
- *Fete-Dieu*, Liège (Belgia), 2016;

- Incontri Internazionali *in Canto Gregoriano*, Firenze (Włochy), 2014;
- Jubileuszowy Maltański Koncert Charytatywny w Warszawie, 2015;
- Koncerty dobroczynne – Finale Emilia, Pavullo nel Frignano (Włochy), 2015;
- Les Dimanches du Chant Grégorien à l'Abbaye St. Maurice de Clervaux (Luksemburg), 2017;
- Malta International Chori Festival (Malta), 2015;
- Międzynarodowe Sympozjum Muzyki Kościelnej w Warszawie, 2012, 2013, 2015;
- Międzynarodowy Festiwal Muzyczny im. Krystyny Jamroz w Busku-Zdroju, 2017;
- Międzynarodowy Festiwal Muzyki Organowej i Kameralnej w Rożyńsku Wielkim, 2014;
- Międzynarodowy Festiwal Muzyki Sakralnej *Gaude Mater* w Częstochowie, 2007, 2016;
- Międzynarodowy Festiwal Muzyki Sakralnej w Warszawie, 2009, 2012, 2016;
- Międzynarodowy Festiwal Śpiewu Gregoriańskiego w Bratysławie (Słowacja), 2007;
- Międzynarodowy Festiwal Światowego Stowarzyszenia Kultury Chrześcijańskiej im. Jana Pawła II w Krynicy, 2009;
- Międzynarodowy Kongres Śpiewu Gregoriańskiego AISCGre, Poznań, 2011;
- Pontificio Istituto di Musica Sacra, Rzym (Watykan), 2011;
- Wigierskie Spotkania Chorałowe *Gregorianum*, 2009, 2010.

BIBLIOGRAFIA:

- Albarosa, Nino. 1980. *L'Associazione Internazionale Studi di Canto Gregoriano*. W: *Ut mens concordet voci*, red. Johannes Berchmans Göschl, 17-18. St. Ottilien: EOS Verlag.
- Bramorski, Jacek. 2012. *Pieśń nowa człowieka nowego*. Gdańsk: AM im. S. Moniuszki.
- Cardine, Eugène. 1979. *Semiologia gregoriana*. Roma: Pontificio Istituto di Musica Sacra.
- Cardine, Eugène. 1989. *Vue d'ensemble sul canto gregoriano*. *Studi Gregoriani*, 5, 7-51.
- Claire, Jean. 2000. *Un secolo di lavoro a Solesmes*. *Studi Gregoriani*, 16, 7-51.
- Dudkiewicz, Emilia. 2012. *Promocja muzyki sakralnej w kontekście wychowania liturgicznego na przykładzie audycji emitowanych na antenie Radia Warszawa*. *Kultura – media – teologia*, 10, 46-58.
- Graduale Triplex*, red. Rupert Fischer i Marie-Claire Billecocq. 1979. Solesmes: Abbaye Saint-Pierre de Solesmes.
- Le codex 239 de la Bibliothèque de Laon*. 1957. Solesmes: Abbaye Saint-Pierre de Solesmes.

- Libellus Congressus qui de cantu gregoriano Posnaniae anno MMXI peragitur*. 2011. Poznań: AISCGre.
- Ratzinger, Joseph i Peter Seewald. 2005. *Sól ziemi. Chrześcijaństwo i Kościół katolicki na przełomie tysiącleci. Z kardynałem Josephem Ratzingerem Benedyktem XVI rozmawia Peter Seewald*, tłum. Grzegorz Sowinski. Kraków: Znak.
- Ratzinger, Joseph. 2011. Sztuka i kultura umacniają naszą więź z Panem. *L'Osservatore Romano*, 32, 10-11.
- Riché, Pierre. 1997. *Karolingowie*, tłum. Agnieszka Kuryś. Warszawa: Volumen.
- Sławecki, Michał. 2013. Bibliografia gregoriana di Nino Albarosa (al 2014). *Studi Gregoriani*, 29, 83-102.
- Turco, Alberto. 2004. *La melodia gregoriana: forza espressiva della Parola*. Roma: Torre d'Orfeo.
- Turco, Alberto. 2011. *Cantus recitativi*. Verona: Edizioni Melosantiqua.
- Turco, Alberto. 2017. Neuma i modus, cz. I, tłum. Michał Sławecki. *Thesaurus Musicae Sacrae*, 1, 7-48.
- Una nuova sezione dell'Istituto – La scuola di semiologia gregoriana. W: *Calendario per l'Anno accademico 1975-76*, 38-40. 1975. Roma: Pontificio Istituto di Musica Sacra.